

Redaktionelt

Nu foreligger 35. årbog fra **Selskabet for Dansk Skolehistorie**. Det giver da anledning til at standse op et øjeblik. I den første årgang, anno 1967, hed den første artikel *Skolehistorien – et forsømt område*. Den var skrevet af professor, dr. phil. **Roar Skovmand** (1908-1987), en højt respekteret historiker, dr. phil. (1944) fra Aarhus Universitet på afhandlingen *Folkehøjskolen i Danmark 1841-92*. Han viste i artiklen 1967, at udforskning af skolens, oplysningens og lærdommens historie baner vej for ny indsigt i samfundets vilkår, udvikling og særpræg. Området var vitterligt forsømt. I dag kan vi tilføje, at der er indvundet meget i mellemtiden. Men vi kan da alligevel nok nævne frugtbare steder, der stadig er stort set uberørte af systematiske undersøgelser. Måske skulle Selskab, Museum og Ministerium tilrettelægge en forskningsdag, hvor vi prioriterede opgaver, indsats og tilskud. Den undervisningsministerielle historie bør indgå i den fortegnelse, temaer i læreruddannelsens ligeledes! Måske også kontante spørgsmål om udbytte – økonomisk, socialt og kulturelt udbytte – af investering i god opdragelse og talentfuld uddannelse.

Roar Skovmand nåede selv at råde bod på en del af manglerne gennem sit omhyggelige og igangsættende arbejde inden for det lille, men produktive Institut for Dansk Skolehistorie, der eksisterede ved Danmarks Lærerhøjskole i årene 1965 til 1990 – et institut, der var noget særligt for Lærerhøjskolen, uden sidestykke ved andre læreanstalter. Et af de meget synlige resultater var oprettelsen af Selskabet for Dansk Skolehistorie i november 1966 – og udgivelsen af Selskabets *Årbog for Dansk Skolehistorie*, fra 1984 under navnet *Uddannelseshistorie*. Arbejdet er fortsat også efter Roar Skovmands død. I 1995 kunne **Dansk Skolemuseum** indvies.

Årbogens indhold gennem de 35 år dokumenterer, at der er skabt ny viden på området. Artikler, anmeldelser, bibliografier, udstillinger og oversigter over *Skolen i årets løb* er vidnesbyrd. Og så kom i maj 2001 en snart uundværlig hovednøgle inden for området – i en smuk bog: *Institut, Selskab, Museum*, redigeret af **Inger Schultz Hansen og Erik Nørr**. Bogen omtales senere i denne årbog, men her skal nævnes nøglen: »*Indholdsoversigt over årbogen 1967-2000*« (s. 77-110), udarbejdet af **Lejlf Degnbo, Christian Larsen og Erik Nørr**. Bogen kan købes for 100 kr. ved henvendelse til Dansk Skolemuseum, Rådhusstræde 6, 1466 København K. Tlf. 3315 5810.

Om årbogen 2001

Årets samtale er med vicedirektør **Erik Tøttrup** og rektor **Jørgen Egedal Poulsen**. De var nøglepersoner i den pædagogiske og erhvervspolitiske revolution, der fandt sted fra 1950'erne. Virksomhedsledere, tillidsmænd og fremsynede skolefolk gik sammen i »Arbejdsudvalg vedrørende Skole og Erhverv« på Egelund – og det kom der faktisk resultater ud af.

Det er en stor glæde for redaktionen i år at kunne bringe – i artikelform – det foredrag, overarkivar **Erik Stig Jørgensen** holdt ved årsmødet i Selskabet for Dansk Skolehistorie november 1987 på Danmarks Pædagogiske Bibliotek i København.

Striden om en ny profession. Tilblivelsen af lærerstandens faglige bevidsthed hed det. Foredraget vakte stor opmærksomhed; Erik Stig Jørgensen holdt det – bredere formuleret – i Historisk Samfund samme år. Stig Jørgensen og Selskabet aftalte dengang, at han i sit otium ville udvide studierne med henblik på udgivelse i bogform. Emnet optog ham som *historiker*; han var en usædvanligt idérig historiker, en systematisk arkivmand og den indsigtfulde kender af dansk politik og lærdom i 17-1800-tallet. Foredragets emne optog ham også – ikke mindre – som *organisationsmand*: han var et forhandlingstalant af de sjældne, udnyttet bl.a. i betroede hverv som formand for Dansk Magisterforening og for Akademikernes Centralorganisation (1981-86). Lærernes tidlige organisering interesserede ham, fordi den var udtryk for en udvikling i det danske samfund. Inden for uddannelsessystemet fik Erik Stig Jørgensen en central position som medlem af RUCs eksterne rektorat 1975-78 og derefter af Tilsynsrådet for RUC 1979-81. Erik Stig Jørgensen døde den 30. januar 2000 – midt i arbejdet med at planlægge byggeriet af det nye Rigsarkiv og det nye Landsarkiv for Sjælland.

En hjertelig tak til fhv. landsarkivar **Grethe Ilsøe**, gift med Erik Stig Jørgensen. Hun har stillet foredraget til redaktionens rådighed, tilmed i begge de nævnte versioner. Vi har valgt i årbogen at anvende den udgave, som Erik Stig Jørgensen selv brugte i Selskabet. En kopi af den lidt længere version kan benyttes på Dansk Skolemuseum.

Thorstein Balle, cand. pæd., fra januar 2002 forstander for Den frie Lærerhøjskole i Ollerup, har ad flere veje vundet indsigt i grundtvigsk skoletradition, jf. opslagsordet »friskoletraditionen« i Den Store Danske Encyklopædi. I artiklen »*Stå mål med*«. Om det offentlige krav til indholdet i den private børneundervisning undersøger han, hvad der ligger bag den traditionsrige fordring, at børn i de frie skoler får en undervisning, der »kan stå mål med, hvad der almindeligt kræves i folkeskolen«. Den analyse er en læsning værd i 150-året for Christen Kolds friskole i Dalby ved Kerteminde.

Latinskolerne blev ved forordningen af 17. april 1739 i antal reduceret til ca. en trediedel. Det var de små latinskoler i de små købstæder, der blev ramt. De havde fra reformationen levet af en kongelig nåde, som var beskeden, og dimissionen af elever til examen artium ved Universitetet fungerede øjensynligt kun fra de større latinskoler; men reduktionen medførte lokale katastrofer. Den tidligere rektor for Fredericia Gymnasium **Carl E. Jørgensen** har i mange år beskæftiget sig med emnet og i lokale årbøger offentliggjort sine lokale resultater. I artiklen om *Latinskolereduktionen 1740* fremlægger han sine landsdækkende konklusioner om politisk baggrund og mening; eksempler hentes i myndighedernes udsagn om skolerne.

Redaktørerne har også selv bidraget til artikel-delen. **Børge Riis Larsen** med en biografisk undersøgelse af *Pædagogikhistorikeren Olaf Carlsen 1899-1956*. **Vagn Skovgaard-Petersen** med *Strøtanker over en status. Fra DLH til DPU*. Gymnasiet kan være en humanistisk lærdomsskole. *Tale i Virum* er et vidnesbyrd derom. På redaktionens opfordring har lektor **Jørgen Zeeberg** her ladet sin afskedstale aftrykke. Til oplysning om en vigtig del af vor kulturhistorie og til inspiration.

De påskønnede faste rubrikker er videreført: *Skolen i årets løb*, der er en kilde til

viden om begivenheder i vor egen tilværelse, skrevet af **Signe Holm-Larsen**. *Dansk Skolemuseum*, en beretning, der skrives af **Keld Grønder-Hansen**, – i år bl.a. om udstillingen i forbindelse med Natalie Zahle-jubilæet. Og *Skolehistorisk Årsbibliografi*, der i år er overtaget af historikeren **Christian Larsen** – til hvem redaktionen udtrykker sin velkomst og forventningsglæde. Samtidig retter redaktionen en hjertelig tak til **Christian Glenstrup**, som i mange år til læsernes gavn og glæde har båret den bibliografiske byrde. – *Anmeldelser* er som vanligt en rig afdeling, bl.a. skriver **Ingrid Markussen** om en af årets vigtige bøger, Charlotte Appels disputats: *Læsning og bogmarked*.

Selskabet har fået sin egen hjemmeside: **www.skolehistorie.dk** – prøv den. Her er medtaget alle Selskabets udgivelser, herunder *Soldater på skolebank. Forsvarets Civilundervisning 1952-1973*. Bogen udkom i begyndelsen af 2001, skrevet af **Jørgen Bøgh, David Pedersen og Christian Vognsen** under redaktion af sidstnævnte. Den blev fremlagt ved en reception i Kastellet, Nordre Magasin den 1. februar 2001, præsenteret af bl.a. generalløjtnant **Kjeld Hillingsø**. Se anmeldelse.

Til slut gør vi opmærksom på enkelte bøger, som er blevet til i en anden sammenhæng og ikke falder ind i anmelder-rubrikken, men som dog samler en skolehistorisk viden. Vi anbefaler **K.E. Bugge**: *Spor i sne*, der blev udgivet på Danmarks Lærerhøjskole i 1999. Det er en antologi; Bugge har valgt 15 af sine artikler, overvejende fra 1990'erne, enkelte fra 80'erne. Efter en optakt om folkeskolens værdigrundlag i historisk belyst følger afsnit om Grundtvig og om Religions- og moralundervisning i Danmark, England og Indien. Også afskedsforelæsningsen er her: Englene i Grundtvigs skolesangværk. Læseren får god besked også om andre forskeres resultater på de nævnte emneområder. En nyttig, vidende, velskrevet bog. 275 sider.

Kalejdoskop er navnet på årsskriftet fra Københavns Dag- og Aftenseminarium. I 1999 udkom det som jubilæumsskrift, markering af seminariets 50 år: *Læreruddannelse i 50 år*. Heri har souschef **Per Kühlmann** skrevet »KDas – De første 30 år« og rektor **Paul Heide** »KDas – De sidste 20 år«. Det er to kloge og vidende artikler, ikke kun om dette seminarium, også om læreruddannelsen og forestillinger bag politik på området. Flere gode artikler om andre emner, ialt 95 sider.

Løkken Museumsforening udgiver et årsskrift ved navn *Ladepladsen*. I det nummer, der udkom juni 2001, er temaet *Skoler i Løkken* (48 sider; 40 kr.). Det er et flot stykke arbejde i både tekst og illustrationer; dejlige billeder af børn, lærere, bygninger, skole-skema, annoncer om brugte skolebøger, legebilleder m.v. Engang havde vi smukke skolebygninger her i landet. Teksten handler om kendte emner – timetal og fag, undervisning, forsømmelser, ferieplan o.a.; men den fortæller også om »emhedsbog«, protokoller og om realskolebestyrer M. Sindbæks dagbog fra 1956 til 1963, kort før skolens lukning – helt unikt i vor skoles historie. Dertil fine beretninger fra folk, kendte og ukendte, der engang gik i skole i Løkken.

Redaktørerne retter en hjertelig tak til professor, dr. theol. **K.E. Bugge**, der nu udtræder af redaktionsudvalget. Fra 1. årgang (1967) til i dag har han som en kvalitetsvogter bistået redaktørerne, når disse var i tvivl.